БУДЬ МЕЧЕМ МОЇМ

МОЇЙ МАТЕРІ

Мати, мати! Не журися,
Не сумуй, не проклинай…
Я і сам ходжу, як ссмуток,
З серцем, змученим украй…

Ой, нащо ж малу дитину
Доручала ти степам?..
Над степами сяє сонце
І вітри літають там.

Сонце звало мене в небо,
В море неба від землі,
І про край якийсь розкішний
Клекотали журавлі.

Темні вихори крутились,
Бились з горами вітри,-
Сам я бачив, як гриміли
Сірі камені в яри.

А квітки в траві пахтіли,
Степ, як море, хвилювавсь,
І до мене цілий всесвіт,-
Мати,— всесвіт усміхавсь!

І зробившись рідним братом
Вітру, простору і трав,
Кидав я нудну роботу
І в зелений степ тікав…

Не клени, о рідна мати,-
Я і сам себе клену...
Вмер би радо, так сама ти,
Знаю, ляжеш у труну.

Плачеш?.. в груди б’єш, конаєш…
Я конаю, мати, й сам…

Ой… нащо ж… малу дитину
Доручала… ти… степам…

1908

"ЯКА КРАСА: ВІДРОДЖЕННЯ КРАЇНИ!…"

Яка краса: відродження країни!
Ще рік, ще день назад тут чувся плач рабів,
Мовчали десь святі під попелом руїни,
І журно дзвін старий по мертвому гудів.

Коли відкільсь взялася міць шалена,
Як буря, все живе схопила, пройняла,-
І ось,— дивись, в руках замаяли знамена,
І гімн побід співа невільна сторона.

Так спить орел,— і враз, розкривши очі,
Угледе світ, красу і простір голубий,
І легко з скель спорхне, і в небі заклекоче
Про вільний льот орлів, про ранок золотий.

Так море іноді всю ніч дрімає,
І нагло хвилями, як крилами, заб’є,
І дивно перлами, і барвами заграє,
І очі всесвіту до себе прикує.

Летить воно, хвилюється і ллється,
В обіймах сонячних і сяє, і тремтить,
І щастям все життя йому в той мент здається,
І все в той мент йому і годе, і щастить.
. . . . . .

І де взялись ці хвилі сніжно-білі,
Хто дивно так навчив їх грати і шуміть,
З яких ясних країн чайки ці налетіли,
Що вміють ніжно так і плакать, і жаліть?..

Чайки, чайки! Тоді не треба плачу,
Коли іде борьба за волю, за життя,
Коли на хмарах я вже дивний відблиск бачу
І сонця жданого блискуче вороття.

1908

"НЕБО БЛАКИТНЕ, ЗЕЛЕНА ЗЕМЛЯ..."

Небо блакитне, зелена земля,
Груші і яблуні білі...
Квітоньки милі! зірвіться з гілля...
Вітряно! квітоньки милі.

Вітер на північ летить крізь садок,
Північ, ще вкриту снігами...
Квітоньки білі! зірвіться з гілок,-
Журиться мила за вами.

Ой полетіть, до вікна припадіть,
Мов голубки білокрилі...
Візьме на груди вас мила зогріть...
Вітряно! квітоньки милі!..

1907

"І НЕЛЮБА СВОГО ТЕПЛОМ Я ОБЛИВАЮ..."

І нелюба свого теплом я обливаю,
І з ним живу життям одним…
Нема його — журюсь за ним,
Ходжу і спати не лягаю…

А як би я тебе, далекий мій, любила,
І скільки б ласки я лила,
Яка б щаслива я була…
О мамо, мамо! ненько мила…

1906

"О СЛОВО РІДНЕ! ОРЛЕ СКУТИЙ!.."

О слово рідне! Орле скутий!
Чужинцям кинуте на сміх!
Співочий грім батьків моїх,
Дітьми безпам’ятно забутий.

О слово рідне! Шум дерев!
Музика зір блакитнооких,
Шовковий спів степів широких,
Дніпра між ними левій рев…

О слово! будь мечем моїм!
Ні, сонцем стань! вгорі спинися,
Осяй мій край і розлетися
Дощами судними над ним.

1907

ТІНІ

Куди піти,
Куди втекти
Від голосу страшного?
Тікаю я
В ліси, в поля,-
І не втечу від нього.
Біжу, а він
Гуде, як дзвін,
На смерть немов,
Все — бев та бов.
Коли ж стомлюсь,
Спочить спинюсь,
Бринять слова,
І хтось співа:

"Ой не стій,
Сину мій,
Не топчи хоругов…
Тут лилась моя кров,
Тут я ранений впав,
Як про тебе я дбав…
Ти забув…
Ти не був…
Ти ховавсь по житах,
По хлівах, по хатах,
Ти, як злодій, ховавсь,
Ти хотів і боявсь…"

І я з місця знімусь
І вперед понесусь,
А зо мною врівні
Щось летить і співає мені:

"Ой синочку, порадничку,
Ой, де ж ти був, мій зрадничку,

Як в бік мене улучено,
Як в’язано і мучено,

І топтано, і палено,
І глиною привалено.
Чому не йшов хоч віченьки
Стулить мені на ніченьки…"

І я кричу,
І знов лечу,-
Де люде, де огні…
І легшає мені.
…На досвітках прядуть,
Скрипки ведуть,
Баси гудуть,
Нічого їм не чуть…
"Нічого вам не чуть?" —
Питаюся у їх.
В одмову крик і сміх.
Я згодом обійдусь
І з ними сам сміюсь…
І нагло чую знов:

"Ой не смійсь, сину мій,
Ще сміяться рано,
Ще димить моя кров,
Ще ятряться рани.
Ой постій,
Сину мій!.."

І я криком кричу,
І із хати лечу,
А зо мною врівні
Щось біжить і співає мені…

1908

"ЛЛЄТЬСЯ МОРЕ, ПЛЕЩЕ В БЕРЕГ…"

Ллється море, плеще в берег,
Б’ється в сірі скелі,
Мов з кайданів хоче вийти
На степи веселі.

Ой, і ми на волю рвались,
В сірі скелі били…
Море, море! глянь,— усюди
Наших хвиль могили…

1908

І ВИ ПОКИНУЛИ…

І ви покинули… і ви пішли…
І в найми душі віддали,
І клад, що вам діди сховали,
На скибку хліба проміняли…
Цигани ви,
Цигани ви!..

А там, в землі, який там скарб лежав
І скільки струн в собі ховав…
Які б то звуки розітнулись,
Коли б ви дивних струн торкнулись!..

Не варті ви,
Не варті ви...
. . . . . .

І часом чує ліс в пітьмі нічній,
Як десь на кобзі золотій
Струна застогне і порветься,
І стогін скаргою поллється...
"О, де ж ви єсть?
О, де ж ви єсть?.."

1908

"КОЛИСЬ ЗДАВАВСЯ ТИ МЕНІ ОРЛОМ ПІДТЯТИМ..."

Колись здавався ти мені орлом підтятим
І в полі кинутим в агонії сконать...
Очима стежиш ти за ворогом проклятим,
Що хтів тебе ногою розтоптать.

Ти гнівом дихаєш, гориш, а не конаєш...
Щоб впитись, шарпаєш кігтями по землі,
Одним крилом круків ти відбиваєш
І сам лежиш на зломанім крилі...

Колись здававсь мені ти лицарем прекрасним,
Що ліг в степу на камені спочить...
Ти важко спиш і мариш боєм щасним,
А ворог твій змією вже сичить...

Тебе взяли... Кати твої ламають руки,
Зривають твій мушкет з могучого плеча.
Дарма, дарма впиваєтесь, гадюки,-
Його рука не випусте меча.

. . . . . .

Народе мій! і ти — орел, вночі підтятий,
І чом не лицар ти, захоплений в полон?!
О орле мій, мій велетню крилатий,
О лицарю, покараний за сон!..

Чому ж ти, орле мій, з орлами не літаєш,
А крила веслами волочиш по землі?!
Чому ж ти, лицар мій, на герць не виступаєш,
А вітром жалібно голосиш на ріллі?!

І що орел, коли його орлина зграя
Не рве з землі в блакить ясного дня,
І що за лицар ти з усмішкою льокая,1
Без гордих дум, без честі і ім’я?!

1908

"РОЗКВІТЛУ ПАПОРОТЬ ШУКАЄШ ТИ В ЛІСАХ..."

Розквітлу папороть шукаєш ти в лісах,
І вся ідеш в крові, і вся ідеш в сльозах...
А я, пригнічений журбою,
Іду поодаль за тобою.

О бідна ластівко! з залізом скутих крил...
Я знаю,— ти впадеш без віри і без сил,
А я в розпуці серед гаю
Тебе в могилі поховаю.

1909

"СВІТАЄ... НІЧ ПОВОЛІ ТАНЕ..."

Світає… ніч поволі тане,
Чорніє ліс, сіріє поле,
І скоро красне сонце встане!..
Моє ж не встане більш ніколи…

В душі останній промінь гасне,
Як чорний ворон, ніч літає,
А сонце, чисте і прекрасне,
Крізь сльози усміх посилає.

1908

"НЕ БЕРІТЬ ІЗ ЗЕЛЕНОГО ЛУГУ ВЕРБИ…"

Не беріть із зеленого лугу верби
Ні на жовті піски, ні на скелі,
Бо зів’яне вона від жаги і журби
По зеленому лузі в пустелі…

І сосни не несіть на зелені луги,
Бо вона засумує в долині
І засохне в воді від палкої жаги.
І нудьги по далекій вершині.

1907

"НЕ ЗАШУМЛЯТЬ СТОЛІТНІ ВЕРБИ…"

Не зашумлять столітні верби,
Не зашумлять…
Не зацвітуть пожовклі луки,
Не зацвітуть.
Не вернем ми літа дитячі
Повік, повік…

Не підем ми волошки рвати
Ніколи вже.
На призьбі ти сидиш совою
І серце рвеш,
А я іду в крові і ранах,
Сліпий іду…
Дурна надія мене тернами
Кудись веде.

1908

"В КРАЇНІ МЕРТВІЙ І БЕЗПЛОДНІЙ…"

В країні мертвій і безплодній,
В країні зради і пітьми,
Забутий Богом і людьми
Сумує жертвенник народний.

Травою слід заріс до нього,
Віки вогонь вже не горить,
І ладан вгору не курить,
І перед ним нема нікого.

Де ж ви в сей час страшний вмирання?!
Чому молитись не йдете,
І жертв богам не кладете,
І не шепочете благання?

Чи в вас в пітьмі посліпли очі,
І ви не бачите мети,
Чи сил немає в вас іти,
Чи жити з вас ніхто не хоче?

Вам чути хід кінця страшною?
Ось він іде, біжить, біжить…
Востаннє,— жертвенник дрижить…
Впаде! впаде! скоріш до нього!

1908

НА ЧУЖИНІ (ПІСНЯ)

Ой чого ти, тополенько,
Не цвітеш,
Чом пожовклу головоньку
Хилиш-гнеш?
Чом з вітрами-парубками
Не шумиш?
А засмучена-засмучена,
Мов з нелюбим заручена,
Все мовчиш?
Тільки часом до хмароньки
Скажеш ти:
"Ой хмаронько, ой чаронько,
Не лети.
Зірви з мене це листячко,
Це листячко-намистечко
Без краси.
У рідную годиноньку,
На милую Вкраїноньку
Віднеси".

1908

"В МІЩАНСЬКІЙ ОДІЖІ І В РІДНОМУ ВІНКУ…"

В міщанській одіжі і в рідному вінку,
Занесена сюди бозна-відкіль вітрами,
Дивується вона чужинному танку
І слухає "кек-вок", сховавшись між служками…

О Україно-мати! Зглянься, захисти,
Прости свою дочку безтямну і зрадливу,
Пошли ти янгола любовно одвести
Від круч дитя твоє сліпе на рідну ниву.

Мовчиш?.. Не йдеш спасти свою дочку?..
Ах, ти сама стоїш від рана і до рана,
В міщанській одіжі і в рідному вінку,
І слухаєш "кек-вок", розхристана і п’яна.

1908

"ІДІТЬ! НІХТО ВАС НЕ СПИНЯ…"

Ідіть! Ніхто вас не спиня,
Ідіть із ночі в сяйво дня.
Ідіть із мертвої пустелі
В краї зелені і веселі.
Ідіть,— ніхто нас не спиня.

Але ви тихо, тихо йдіть,
Сліпого лева не будіть,
На його навіть не дивіться,-
Йому страшне щось зараз сниться…
Ви тихо, тихо з ночі йдіть.

Вві сні він голову підвів
І ніби Божий світ уздрів…
Погляньте! плачуть мертві очі,

І струмінь сліз граніти точе…
О, що він в сні своїм уздрів?

І знову ліг… і важко спить…
Ще раз зітхнув… постійте мить…
Заснув, заснув… ідіть, не бійтесь.
Пройшли?! Тепер кричіть і смійтесь.
Далеко він і важко спить.

1908

РАНО-ВРАНЦІ

(В Криму)

Зайнялися гори! В золоті каміння,
В полум’ї граніти і в диму гаї,
А на хмарах грає сонячне проміння,
Грає і дарує усміхи свої.

І проснулись хмари, і всміхнулись світу,
І всміхнулись небу, морю і землі…
І знялися легко, з усміхом привіту,
І поволі зникли, і розтали в млі…

Випливло і сонце! — все — любов і ласка!
Обняло всю землю сяйвом і теплом…
І, здавалось, щастя, чарівне, як казка,
Має над землею райдужним крилом.

1906

"ЛИВСЯ СПІВ КОЛИСЬ У МЕНЕ…"

Лився спів колись у мене,
А тепер я сльози ллю…
Про журбу мою співати
Доручив я солов’ю.

Все втонуло в пісні-морі,
Все забулось, як вві сні…
Тільки ти, далека зоре,
Рівно сяєш в вишині.

1908

"ЄСТЬ ДИВНІ ЛІЛЕЇ, ЩО, ВРАНЦІ РОДИВШИСЬ…"

Єсть дивні лілеї, що, вранці родившись,
Надвечір уже умирають…
Я бачив їх трупи… Стоять, як зомлілі,
І руки кудись простягають.

Родився я ранком, та нагло погас він,
І стало і сумно, і темно…
І ось,— уже роки в пітьмі я блукаю
І смерті чекаю даремно.

1905

"НАРОД, ЯК МЕРТВИЙ, СПИТЬ БЕЗ СНІВ…"

Народ, як мертвий, спить без снів,
А я на лірі граю
І вас, нудьгуючих панів,
Піснями розважаю.

Ганьба мені, ганьба мені!
Замовкніть, срібні струни,
Бо цілий край кона в багні,
І скрізь мерці і труни.

Ні! Хочу ліру я розбить,
Узяти сурму мідну
І нею з гір мерців будить
І Україну бідну.

Лишу я співи про красу,
Забуду власні жалі
І з гір високих понесу
Народові скрижалі.

1908

"В ПРОВАЛЛІ ТЕМНІМ, ДЕСЬ НА ДНІ..."

В проваллі темнім, десь на дні
Сосна чорніє на граніті...
Ніхто з живих не зна її,
Не зна й вона нікого в світі...

Над нею десь весна цвіте,
Квітки цілуються з квітками,
Сміється сонце золоте,
Річки зливаються з річками.

Вона ж, самотня і смутна,
В яру чорніє на граніті,-
Ніхто з живих її не зна,
Не зна й вона нікого в світі...

І тільки іноді вітри
На скелі спиняться юрбою
І гоготать почнуть згори,
І насміхатись над сосною…

1906

"НЕБО З МОРЕМ ОБНЯЛОСЯ…"

Небо з морем обнялося,
Море в небі розлилося…
Цілий світ вони забули
І в туманах потонули.

Марив я з тобою бути,
Наші рідні душі скуті,-
Та, як небо, ти синіла
І в думках кудись летіла.

1908

"О САРНОНЬКО, ПРИХОДЬ..."

О сарнонько, приходь
Вечірньою добою
Над скло прозорих вод,
Уквітчаних весною.

О пташко, прилітай,
Як ніч на землю гляне,
Туди, де темний гай
Шумить пісні весняні.

Ми будемо удвох
На цілий гай чудовий
Блукать серед квіток
По казці смарагдовій.

І будеш в сяйві ти,
Як фея, як царівна,
Кудись у казку йти,
Чудовній казці рівна.

І будуть перли рос
Скидать на тебе віти,
І в пишні хвилі кос
Самі вплетуться квіти.

І скажем ми в той час
Квіткам, струмкам і гаю:
"Вінчайте, друзі, нас,-
Ми любимось без краю..."

І гай нам зашумить,
Озветься солов’ями,
І стане нам курить
Пахучі фіміами.

1907

НАД МОРЕМ

"Шуміть, шуміть, морські безодні,
Сміліше, море, в бій лети!
Душа моя така ж сьогодні
Крилата, вільна, як і ти".

Стою над кручею страшною,
Каскади злотні сонце ллє,
А там, внизу десь, підо мною,
В гранітні бубни море б’є.

"Руйнуй, руйнуй холодні скелі,
З піснями труни розбивай,-
І з мене теж пісні веселі
Летять, як хвилі, в рідний край".

А в тім краю, у тій пустелі,
В краю прокляття і ганьби
Одні — глухі, байдужі скелі,
Другі — осліплені раби.

І скарги зойк несеться з мене,
І гніву дим за ним летить,
А море, вільне і шалене,
Танцює, грає і шумить.

"Танцюй, танцюй, мій коню сивий!
Весь в піні, гриву розпускай,
Летім у край мій нещасливий,
Летім у мій невільний край!.."

…На човні я… вітри співають,
Кричать чайки, кудись звучи…
В очах моїх знамена мають,
Бряжчать, виблискують мечі.

1908

"ЗУСТРІТИСЯ, ЩОБ ЗРАЗУ РОЗЛУЧИТИСЬ…"

Зустрітися, щоб зразу розлучитись,
Щоб бідне серце отруїть,
Щоб більш, ніколи не зустрітись
І вічно втратою боліть.

Зустрітися, щоб скрізь тебе шукати,
Для чогось жить, не маючи мети…
Складать пісні тобі і знати,
Що їх повік не вчуєш ти…

1908

"МИ ПЛАКАЛИ НА ЦВИНТАРІ, БЕЗСИЛІ…"

Ми плакали на цвинтарі, безсилі,
А скрізь жовтіли на землі
Потоптані знамена милі
І наші зламані шаблі.

І сотні нас з чужинцем побратались,
Втекли від нас в ворожий стан
І разом з ворогом знущались
З кривавих наших сліз і ран.

Свої — серця нам виривали,
Чужі — тесали нам хрести,
А ми дивились і не знали,
Куди нам з цвинтаря іти.

1908

"ПОМИЛКУ ЗРОБЛЕНО… НЕ ТРЕБА КАЯТТЯ!.."

Помилку зроблено… не треба каяття!
Не треба сліз, і скарг, і жалю…
Неси покірно хрест життя,
Ховай журбу безкраю.

Про щастя втрачене даремно не гадай!
Удар в душі на смерть по йому
І мовчки привидом блукай
На святі життьовому.

"ЧИМ ВТІШУ ВАС? НА ЩО ЯСНЕ Я ВАМ ВКАЖУ?.."

Чим втішу вас? На що ясне я вам вкажу?
Де зілля я знайду на ваші рани?
Ні, ні! Я вам нічого не скажу,-
Уста мої скули кайдани…

На наш бенкет були вже сплетені вінки,
Стояли вже для нас столи накриті…
І ось,— лежать розтоптані квітки,
І наші келихи розбиті.

І ніч страшна іде… страшна, мої брати…
І так голосять жалібно каліки,
А там, немов серця людські, горять скирти,
Щоб, може, згаснути навіки.

Незрячий сам… на що ясне я вам вкажу?..
І як в лісах знайду я трав на рани?..
Ні, ні! Я вам нічого не скажу,-
Уста мої скули кайдани…

1907

"ХТО СМІЄТЬСЯ В ТОЙ ЧАС, ЯК ПОВИННО РИДАТИ..."

Хто сміється в той час, як повинно ридати,
Той навік збожеволів давно…
Ми в той час сміємось!.. Нас вітають гармати
І регочуться з нами водно.

Глянь,— ховаються в грудях багнети,
Глянь,— свистять і літають мечі,
А у наших руках кастаньєти,-
Ми танцюєм, в танок зовучи.

Водевіль і трагедія нагло зійшлися
І заграли шалений танок,
І як вихор ми враз понеслися
Всі в вінках із червоних квіток…

Глянь,— як жалібно скрипки виводять,
Глянь,— як весело бубни гудуть,
А з землі танцюристів підводять
І на мари холодні кладуть…

Ой, на гору несуть!.. не дамо! о, прокляті!
Побіжім!.. Там цвинтар на горі…
Ні… спинись… он, як сови окаті,
На могилах сидять матері…

1907

"КОЛИ ТЕБЕ РОЗЛЮБЕ МИЛА…"

Коли тебе розлюбе мила,
Для тебе сонце погаса,
Чорніє небо смарагдове,
І в’яне всесвіту краса.

Мене невірна розлюбила,
І я блукаю сам не свій,
Немов я кинутий остався
Один в пустелі світовій.

1908

"НЕ ЖДИ ДОКОРІВ І ПОГРІЗ..."

Не жди докорів і погріз,
Ні зайвих слів, ні зайвих сліз,
Бо я їх всі в собі спалю,
Бо я люблю тебе, люблю.

Літа пливуть, і в мряці літ
Довчасно гасне серця цвіт...
Цвісти б... горіть...— я цвіт гублю,
Бо я тебе люблю, люблю.

Ні, слів докірливих не жди...
Постій... не плач! постій,— не йди.
Замовкну я... уста стулю...
Люблю... люблю... люблю... люблю!..

1908

"ДУША СПІВА, ЯК ВСЕ СПІВАЄ..."

Душа співа, як все співає...
Вона — як озеро... Тремтить
І рвійно лове кожну мить,
І все незмінно відбиває...

Поглянь,— ось-ось почне смеркати,
А там і літня ніч злетить —
П’янить, циганкою дурить…
О, єсть про що пісні складати…

Коли ж весь край нечутно плаче,
Гниє, розтоптаний, в смітті,
Кона, розп’ятий на хресті,-
Тоді забудь красу, співаче!

Тоді — вкривайтесь пилом, струни,
Навік, улюблена, прощай,
А ти, бурлако, руку дай
І — в путь, під стріли і перуни!

1908

"СИНІЛА НІЧ, ДИВИЛИСЬ ЗОРІ…"

Синіла ніч, дивились зорі,
Дрімало стомлене село,-
Коли це враз вогняне море
Його схопило й залило.

…Крізь дим прорвався дзвін крилатий,
Махнув осмаленим крилом,
І, наче птах, стрільцем підтятий,
Забивсь, заплакав над селом.

"Води! води!" — лунає всюди.
"Ламай, неси, топчи, туши!
Куди пропали звідси люде?!
Чом там немає ні душі?

Подай драбину, кинь лопату,
Біжи за ломом, бий вікно!..
Куди?! куди,— не лізь в кімнату,-
Там все горить уже давно".

"Води! води!" — лунає всюди.
"Давай що-небудь дах накрить!
Сюди! рятуйте, добрі люде!
Горить! ох, лишенько, горить!"

А там, в пітьмі десь, на дорозі,
Жінки голосять в сорочках,
Холонуть діти на морозі
І немовлята на руках.

. . . . . .

В огні палає Україна.

. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .

Але на крик несамовитий
Ніхто з синів її не йде,
І дзвін, камінням розбитий,
В повітрі більше не гуде.

1907

"Я РІС В БОЛОТІ, МОВ БУР’ЯН..."

Я ріс в болоті, мов бур’ян,
В воді було моє коріння,

А листя блідло без проміння,
І ржею їв його туман.

Тепер даремне сонце ждане,
Даремна ласка днів ясних,-
Нехай мій ніжний цвіт без них,
На жаль,— хто знав його,— дов’яне.

1907

"КОЛИ НА КРИЛАХ НОЧІ..."

Коли на крилах ночі
На землю сон злетить,
Ти в темний сад виходиш
З квітками говорить.

Ти знаєш, що заснув я
І сплю уже давно,
Замкнуті в мене двері,
Зачинене вікно.

Даремно ти гадаєш,
Тебе я одурив:
Всю ніч я за тобою
Нечутно проходив.

Тобі сказала рожа:
"Я бачила його:
Сьогодні вранці рвав він
Квітки з куща мого".

Шепнув тобі барвінок:
"І я його стрівав,

Засмучений ходив він
І лист мій потоптав".

Акація зітхнула:
"О травонько моя,
Навіщо там кохання,
Де треба забуття...

Іди собі у хату,
До нелюба іди
І милого ночами
Ніколи вже не жди".

Колишуться троянди,
Акація зітха:
"Забудь його навіки,-
Тебе він не коха".

І здалеку я бачив,
Як стала ти ридать
І, впавши на коліна,
Барвінок цілувать.

1906

"В ПІСНІ МУКИ, В МУЦІ ЩАСТЯ..."

В пісні муки, в муці щастя,
В’яне все в гаю...
О, не слухай, усміхнися
І скажи — люблю.

Поцілуєш,— і від чару
Змовкнуть солов’ї,

І до ранку будуть слухать
Тільки нас гаї.

1907

"КОЖНИЙ АТОМ, АТОМ СЕРЦЯ..."

Кожний атом, атом серця
Оберну я в слово, в згук...
О, яка велика вийде
Повість радощів і мук!

Кожний ніжний рух сердечний
В пісню срібну переллю,
Окрилю її любов'ю
І стражданням запалю.

Полетять пісні крилаті,
Краплі крові полетять...
Понесуть усе з собою...
Тільки біль мені лишать.

1906

"З СЕРЦЕМ, ПОВНИМ СМУТКУ-ГОРЯ..."

З серцем, повним смутку-горя,
Утомився я ходить
І прийшов на берег моря,
Щоб журбу свою втопить.

"Хвилі, хвилі! люту муку
Ви з грудей моїх візміть...

Утопіть її, гадюку,
На край світу занесіть…"

Стали хвилі і зітхнули…
І крізь сльози бачив я,
Як в журбі моїй тонули
Море, небо і земля.

1908

"ВКЛОНИСЯ Ж ЙОМУ ТИ НИЗЕНЬКО… НИЗЕНЬКО…"

"Вклонися ж йому ти низенько… низенько…" —
Сказала ти вчора мені…
А в мене забилось, забилось серденько,
І щось увірвалось в його глибині…

Вклонивсь я від тебе… зрадів козаченько,
Веселий, як сонечко, став…
Я глянув і ще раз: "Низенько, низенько…" —
Крізь сльози йому проказав.

1904

"У ДОЛИНІ, ПОМІЖ ГОРАМИ…"

У долині, поміж горами,
Де розсипались хатки,
На городі під чинарами
Я угледів нагідки…

І згадав свою бабусеньку…
Ось іде вона в садок,

Щоб нащось нарвати на зиму
В’язку жовтих нагідок.

О, коли б ти зараз вгледіла,
На які нам гори йти,
Затремтіли б твої рученьки,
І кричати стала б ти:

"Ти завів мене в кумедію?!
Стій же, шибенику, стій!
Розкажу я все до крихтоньки
Завтра матері твоїй…

Що ж! Ти звідси вийти думаєш?
Ач! Стоїть собі, як пень!
Ох, просидиш ти в погребиці
Вкупі з жабами весь день".

І даремно запевнив би я,
Що це справжні скелі гір
Обнімаються з туманами
І приковують наш зір,-

Не повірила б, а сердилась:
"Сто я років прожила,
Сотні верст за вік проїздила,
В сотні селах побула…

На які я гори сходила,
Тільки Бог єдиний зна,
А із нашою "могилою"
Не рівнялась ні одна".

Крим, 1908

"ДАЙ РУКУ, МІЙ ВІТРЕ КРИЛАТИЙ..."

Дай руку, мій вітре крилатий,
І вірного друга забудь,-
Брати мої б’ються за волю
І в військо до себе зовуть.

Прощай, моє море бентежне,
Що помсту збудило в мені,-
Брати мої з скелями б’ються
І падають мертві в борні.

Прощайте, чайки легкокрилі,
Літайте і плачте без слів,-
Чайками кричать мої сестри
Над трупами рідних братів.

Прощай, моя мати-природо,
Навіки прощай і прости
І сина свого без прокляття
Упасти побідно пусти.

1906

"УСЕ ЖИЛО, УСЕ ЦВІЛО..."

Усе жило,
Усе цвіло
І в щасті раювало.

Сади пахтіли,
Річки шуміли,
І сонце всіх вітало.

І цвів весь край,
Як Божий рай,
Де душі не страждали.

І тільки лози
Губили сльози,
За всіх одні ридали.

1907

"ДУРЮ СЕБЕ, В ДУМКАХ ДРУГУ МАЛЮЮ..."

Дурю себе, в думках другу малюю,
Другу пещу, другу цілую...
...Відбувся шлюб... музика... сміх...
І я всміхаюся до всіх,
І я їй ніжним голубом воркую.

Коли ж я келих повний піднімаю
За щастя випити до краю,-
В той самий мент здаля, з руїн
Розітнеться погребний дзвін,-
І я в знесиллі руку опускаю...

1905

ПІСНЯ СЛІПИХ

(Етюд)

Дайте сліпим, дайте незрячим,
Дайте.
Дайте покараним праведним Господом,
Дайте.

Світ нам застелено чорною хмарою,
Сонечко яснеє ще нам не сходило…
Ой, до труни ж ми його не побачим…
Дайте сліпим, дайте незрячим.

Риплять вози, і ржуть коні,
Шумлять люде, як ті ріки.
То-то дива на ярмарку,
То-то дива буде!
Шумлять люде,
Як ті ріки.

Ми тільки плачем —
Бідні каліки…
Плачем, не бачим…
Дайте сліпим,
Дайте незрячим.

1908

"ПОСТАВТЕ КЕЛИХИ І ОРГІЇ СПИНІТЬ…"

Поставте келихи і оргії спиніть,
Вінки з голов своїх заквітчаних зірвіть
І тихо в траурах схиліться на коліна:

Вона в труні лежить, прекрасна Україна,
Лежить, немов жива, ще тепла на столі,
З стражданням на устах і кров’ю на чолі.

. . . . . .

Поставте келихи і голови схиліть,
І журно з співами за марами ідіть,
Бо диких оргій вам простить вона не схоче…

І ледве ви вночі розкрили б очі,-
Як в білім савані угледіли б її,
З стражданням на устах і кров’ю на чолі.

1908

"ЄСТЬ КВІТИ ТАКІ, ЩО НІКОЛИ НЕ КВІТНУТЬ..."

Єсть квіти такі, що ніколи не квітнуть,
Що завжди сумують з слізьми на очах,
Гойдаються журно і плачуть по сонцю,
І дивляться в небо з докором німим.

А вигляне сонце, засяє над світом,
Вони усміхнуться крізь смуток йому
І важко зітхають, і тихо шепочуть:
"Ах, сонце! чому ти раніш не зійшло?!"

І ти, моя квітко, тим квітам подібна…
Глянь,— прапори мають в народних руках,
І дзвони сміються і волю вітають,
А ти, мов черниця, на цвинтар ідеш.

1907

ТАЙНИ НОЧІ

Тихше, тихше! Не диши!
Нас почують комиші…

Розлетяться, зникнуть чари,
І потонуть ненюфари.

Глянь сюди,— стрункий комиш
Осоку стиска міцніш
І, облесливий, шепоче
Про її літа дівочі.

Притулися! Вгледять нас…
Чуєш? — пісня полилась…
Ти не бачиш, хто виводе?
Не вставай: примітять води…

Зашуміла десь трава…
Ах! Русалка виплива…
Вся в камінням, в сріблі, в росах,
І лілеї білі в косах.

Тихше, тихше! Не диши!
Щоб не чули комиші,
Не розвіялися чари,
Не втонули ненюфари.

Краще стань лозою ти
І на березі рости.
Я ж в комиш перероблюся
І до берега схилюся…

Ти — лоза, а я — комиш,
Будем дихати вільніш
І нікого не злякаєм
Більше в цім раю безкраїм.

1907

"ВИЙДИ! ЩЕ СРІБНІЇ ШАТИ..."

Вийди! Ще срібнії шати
Зоряна ніч не зніма,
Цвіт осипають гранати,
Вітер на травах дріма.

Сонні шепочуть платани,
Хвилі колишуть піски,
Ходять по горах тумани,
Слухають гірні казки.

Вийди, щоб сонце стрівати,
Вдосвіта зорі гасить,
Скуті серця розкувати,
З ранком їх радісно злить.

1908

"ОЙ БУЛА НА СВІТІ ТА УДІВОНЬКА..."

Ой була на світі та удівонька,
Трьох синів мала,
Ночі не спала,
Їх доглядала,
В чистім любистку синів своїх милих купала.

Що один з трьох синів звавсь Івашечко…
Бога не боявся,
Хати відцурався,
До панів найнявся,
Килимом під чоботи панські послався.

А що другий син звавсь Василечко…
Він потиху встав,
Скриню розрубав,
Скарби всі забрав,
Матір свою рідну, неньку свою бідну обікрав.

Щонайменший з трьох синів був Незнаїчко…
Стріли його люди,
Розкололи груди,
На очі наклали полуди…
Ніколи ж він світу Божого бачить не буде.

Прийшла мати до Івашечка,
Голодная стала,
До вікна припала,
Плакала, ридала,
Руки свої схудлі простягала.

Вибіг синок, кричить, сердиться:
"Моя хата скраю,
Я тебе не знаю,
Іншу матір маю.
Її пою, її кормлю, її доглядаю".

Прийшла мати до Василечка.
Голодная стала,
До дверей припала,
Плакала-ридала,
Василечком ріднесеньким сина узивала.

Вибіг синок, кричить, сердиться:
"Моя хата скраю,
Василя не знаю,
Інше ім’я маю,

Себе кормлю, себе пою, про себе я дбаю".
. . . . . .

Ой додому вдова повернулася,
На землю упала,
Коси собі рвала,
Життя проклинала,
До сина свого, до найменшого промовляла:

"Ходім, сину мій, ходім, синочку,
Зігнімось, як лози,
Станем на дорозі,
На лютім морозі,
Може, хто з прохожих зглянеться на наші сльози".

Ідуть вони, тужать, степом, селами...
На їх голосіння
Дають їм каміння,
Лушпиння з насіння.
Велике ж твоє, Праведний, терпіння.

1908

"ДОЛИНИ СПЛЯТЬ, А Я НА ГОРАХ..."

Долини сплять, а я на горах
Один на цілу ніч стою,
Шукаю в небі, в добрих зорях
Зорю недобрую свою.

Шукаю я, щоб їй віддати
Назад усі дари її,
І тут, на горах, заридати,
І сльози виплакать свої.

1908

"ПРОДАВАЙ ЧУЖИНЦЮ ХАТУ…"

Продавай чужинцю хату,
І вітряк, і двір…
Сам іди кудись на страту
В проклятий Сибір…

Хай прощаються і плачуть
Дітоньки малі,
Бо вони вже не побачать
Рідної землі.

Як сховаєш ти в могилу
Жінку і діток,
Сам ти прийдеш через силу
В рідний свій куток.

Станеш ти, на кий схилившись,
Глянеш на свій двір
І, невтішними залившись,
Проклянеш Сибір.

1906

"ТИ НЕ ДИВУЙСЬ, ЩО В’ЯНУТЬ КВІТИ…"

Ти не дивуйсь, що в’януть квіти,
Як сонце дивиться на них,-
У кого ж стане сил стерпіти
Вогонь очей його палких?..

Ти не дивуйсь, що гаснуть зорі,
Як зійде ранок золотий,
Що хвилі ніжні і прозорі
Змивають берег кам’яний.

Ти не дивуйсь, що ніч п’яніє
І день тріпоче по весні,
Що бідне серце в грудях мліє,
Як вгледе щастя уві сні.

Ти не дивуйсь, що я тобою
Став марить ночі й цілі дні,-
Була ти сонцем, і весною,
І сном, і хвилею мені.

1906

"ВМИРАЄ ДЕНЬ В ВЕЧІРНІЙ ЧАС..."

Вмирає день в вечірній час,
Пташки у ірій одлітають,
Спадає листя восени,
І квіти одцвітають.

Не винна ти... Покинь журбу,
Не плач, що розлюбила...
Усе мина, усе в житті
Чека своя могила.

1908

"НЕВЖЕ ТВОЇ УСТА-КОРАЛІ..."

Невже твої уста-коралі
У моря щастя я знайду?..
Невже твої гадюки-руки
Мене, як лози, обів’ють?..

Невже мене чекають знову
Зітхання, зустрічі, пісні,
Квітки надій в тернах розпуки
І ніжних уст твоїх: "Люблю…"

1907

ВОСЕНИ

Плаче день, гуляє вітер,
Листя боязко тремтить,
Хоче втриматись на вітах
І, не втримавшись, летить.

Плаче день, і серце плаче,
Ниє в грудях, мов в тюрмі,
А сусідка незнайома
Стогне, квиле за дверми:

"О прийди, прийди, мій милий,
Я розвію смуток твій,
Поцілунками зогрію,
Сон ясний тобі навію,
Повний тиші, повний мрій.

На руках моїх гарячих
Ти заснеш під голос мій,
А я буду колисати,

Пісню втішную співати,
Вартувати спокій твій.

О прийди, прийди, самотній,
Як самотня я сама,-
В мене теж, як і у тебе,
Друга вірного нема.

Страшно, страшно! дні минають
Без проміння і тепла,
І страшна, як смерть, самотність
Тут гніздо своє звила.

О прийди, прийди, мій любий,-
В’яне молодість моя,
В’януть думи, в’януть мрії,
В’януть... В’яну, сохну я".
. . . . . .
. . . . . .

Плаче день, і серце плаче,
Ниє в грудях, як в тюрмі,
А сусідка незнайома
Не втихає за дверми.

1904

"ЧОГО МОГЛА ТИ ТАК БОЛІТИ..."

Чого могла ти так боліти,
Від чого серце билось так,
Що розірвалися граніти
І залишивсь навіки знак.

Куди потоки сліз лила ти,
Об що ти билася грудьми?..
Чолом тобі, о земле-мати,
Уклін мій, страднице, прийми!

1908
Крим. Гори

"КВІТКА ОСІННЯ ДАВНО ОДЦВІЛА..."

Квітка осіння давно одцвіла,
Пісня остання давно одзвеніла...
Скінчене свято пісень і тепла,
Снігом блискучим земля забіліла.

Літо і в серці давно одцвіло...
Рясно снігами його замітає...
В далеч туману життя одійшло,
Вічність байдужа стоїть і чекає.

1905

"ДАРЕМНО ВСЕ... І ГОЛОС ЄСТЬ, І КОБЗУ МАЮ..."

Даремно все... і голос єсть, і кобзу маю,
Рука ж моя не хилиться до струн...
Про що тобі, мій краю, заспіваю,
Про що тобі заграю серед трун?..

В які слова вложу свою журбу безкраю,
І як підкажуть їх могили і хрести?..
О мертвий мій, о цвинтарю, мій краю!
Коли ж труну свою розіб’єш ти?..

І як би голосно про тебе заспівав я,
Коли б єдиний рух рукою ти зробив…
Коли б прокляв віки свого безслав’я,
Зневажив би недолюдків-рабів.

І ледве ти орлом в блакитне небо глянеш,-
В моїх піснях заграє дзвін мечів…
І ледве ти ім’я своє згадаєш,-
В побідний гімн обернеться мій спів…
. . . . . .

Сиджу один… Журюсь самотньо на руїні,
Співаю щось помалу і без слів…
Сумні мої пісні, як сумно на Вкраїні
Серед могил і зламаних хрестів…

1908

"ЩОДЕННО ВОРОНИ ЛЕТЯТЬ…"

Щоденно ворони летять,
Щоденно ворони кричать:
"Там спалили,
Там убили,
Там піймали,
Там забрали,
Посадили,
Осліпили
І згноїли…
Кра-кра-кра!

В хаті холод,
В шлунку голод…
А з попом у хату з хати

Ходе смерть дари збирати:
Піп з кишенею пустою,
Смерть вмирає під вагою,
Чорт на скрипці ззаду гра,
Топче трупи… кра-кра-кра!

Що ж ви дивитеся? — плачте!"

"Чорні ворони, не крячте…
Ми оглухли, ми глухі…"

"Як же стали ви такі?"

"Нас дурманом обпоїли,
В наші вуха цвяшки вбили,
Наші голови скрутили
І такими жить пустили…

День ми днюєм, ніч ночуєм,
Все ми бачим, а не чуєм,
І ніяк ми не згадаєм,
Що зробилось з нашим краєм,
І не знаєм,— божевільні,-
Чи в неволі ми, чи вільні…"

Раз ми вільні,— нащо військо?
"Що в кишені?", "Як назвисько?".
А не вільні,— чом до січі
Нас ніхто уже не кличе?

Нагло ворони знялися,
Буйним сміхом залилися…

"Кра-кра — вільні! кра-кра — вільні!
Божевільні, божевільні!.."

1908

"ТИ СМІЄШСЯ!.. ГОДІ, БРАТЕ..."

Ти смієшся!.. Годі, брате,
Слід недужому ридати...

Глянь,— тебе хтось розколов,
Скрізь на грудях в тебе кров...

Ти смієшся, дзвінко граєш
І що хворий ти — не знаєш...

А на скрипці — ні струни...
І вона — зразок труни...

Погасають сірі очі...
А рука водити хоче...

Почорніло навкруги...
Позбирались вороги...

І в труну тебе, як друзі,
Положили в справжній тузі...

Вдарив дзвін... твоя рука
Знов відшукує смика.

1907

"ВЕЗЛИ ЇХ, ЗРАНЕНИХ В БОРНІ З СОЛДАТАМИ..."

Везли їх, зранених в борні з солдатами,
Везли їх, стомлених в тюрмі за гратами,
Везли, щоб там, в краях холодних,
Згноїти велетнів народних,
Крилаті іскри потушить
І знов дурити і душить.

В сльозах затриманих, з палкими муками,
Вони прощалися з полями, з луками,
Навік прощались з краєм рідним,
З своїм сліпцем — народом бідним,
Неслись в чужинну сторону
І мов лягали у труну.

І ось вони на мить одну спинилися
І на селян крізь грати задивилися,
А ті стояли, як каміння,-
І хтось, лузаючи насіння,
Дививсь на вікна і сміявсь:
"А що, голубчику, попавсь?"

1907

"ЯК ВІНКИ ПЛЕЛА ТИ З КВІТІВ..."

Як вінки плела ти з квітів,
Розлучили люде нас...
Ми зітхнули, розійшлися
І не стрілись по сей час.

Ти давно вже вийшла заміж,
Одруживсь уже і я...

Ти щаслива,— я не знаю,-
И ти не знай, любов моя.

Я торік, минулим літом,
Заїздив в своє село…
Завалилась рідна хата,
Рідну греблю рознесло…

Я не знаю, мабуть, греблі
Жаль зробилося мені:
Там, де ми танки водили,
Жалібні я склав пісні.

Кажуть люде, що недавно
Й ти приходила чогось…
Що в ту ніч чиєсь ридання
З-понад озера неслось.

1906

"Я НЕ ЗАЗНАВ ТИХ НІЖНИХ ЛАСК І СЛІВ…"

Я не зазнав тих ніжних ласк і слів,
Що марились мені колись весною,
Що чув я в співах солов’їв,
Що гай мені ласкаво шелестів
Давно колись, далекою весною…

Ти другому всі ласки віддала,
Ти другому усі слова сказала…
Мене любить ти не змогла,
Для мене любих слів ти не знайшла,
Бо всі давно їх іншому сказала.

Але в житті моїм ще втрачено не все.
І часом в снах лежу я серед поля,-
Колосся ніжно б’ють мене в лице,
І безліч ласк і слів їх шум несе,
І ти мене шукаєш серед поля.

1906

"НЕ ЗАБУДУ Я… О НІ!…"

Не забуду я… о ні!
І тепер, коли згадаю,
Бачу ночі весняні,
Чую шум далекий гаю.

На траві, в шовку густім,
Слід лишають твої ніжки,
А на личеньку твоїм
Золоті горять усмішки.

Ми йдемо… Шумлять гаї,
Ллються пахощі розкішні,
Щось кричать нам солов’ї,
Щось шепочуть трави пишні…

А тепер… Далеко я…
Заросли в гаю доріжки,
Змовкла пісня солов’я,
І другим цвітуть усмішки.

1908

"О, ЩЕ НЕ ВСІ УМЕРЛИ ЖАЛІ…"

О, ще не всі умерли жалі,
Не всі проспівані пісні,
Не всі захмарилися далі,-
Ще кров кипить, клекоче в шалі,
І серце б’є, як дзвін, в мені,
І вся душа в огні.

Життю і вам я не скорюся,
Вогню сльозами не заллю,
Я буйним степом розгорнуся,
Я морем співів розіллюся,
І в кожну пісню увіллю
Весь жар, всю кров мою.

1907

"В ЯКИХ БОЯХ ТИ ПАМ’ЯТЬ РОЗГУБИВ..."

В яких боях ти пам’ять розгубив,
В якім шинку ти сон-отруту пив,
Який стрілець тебе у очі влучив,
Хто так прибив тебе і змучив?

Травою ти послався і ростеш,
Як чорний крук, серця могил клюєш,
Бо ти забув, хто впав за тебе в бої
І де лежать твої герої.

Скажи ж, в яких лісах ти заблудив,
Коли себе ти п’яний загубив?..
Чи в тую січ, як ти з землі не знявся,
Чи в тую ніч, як з братом побратався?..

Сліпий… Ти ходиш з смутком на чолі,
Кийком чогось шукаєш по землі…
І що тобі так треба відшукати,
Ніяк не зможеш ти згадати.

1908

"Я СОНЦЯ ЖДУ, І СОНЦЕ ЗІЙДЕ…"

Я сонця жду, і сонце зійде,
І ранок прийде —
Вір, моя мила, жди і радій!
В ранку надій,
В райдузі мрій
Сонця чекай
І розцвітай.

В долі людській є щось таємне…
Ми недаремне
Роки страждали, тернами йдучи,
Руки рвучи,
Все уночі…
Ні! недарма:
Рідша пітьма.

Рідшає терен, зникають тумани,
Гояться рани,
Вір мені, люба дружино моя…
Бачу вже я
В квітах поля;
Все, що вві сні
Снилось мені.

1906

З ЛИСТА

Перший пролісок блакитний,
Першу квітку весняну
Шлю тобі, моя голубко,
У далеку сторону.

Хай тебе він привітає
З сонцем, з ласкою, з теплом
І розкаже, що він слухав,
Нахилившись над струмком.

Хай розкаже, що вчуває,
Пробиваючись, трава,
У якому дивуванні
Кожна бростка ожива.

Хай розкаже, як курличуть
Десь під небом журавлі,
Як всміхається ласкаво
Красне сонце до землі.

Хай твій смуток він розвіє,
Прожене його навік,
Щоб із уст твоїх полився,
Як дзвінок, веселий сміх.

Хай же він тебе вітає
З сонцем, з ласкою, з теплом
І розказує ті дива,
Що почув він над струмком.

1904

"НЕХАЙ, ЯК ГРІМ, ГУДУТЬ ГАРМАТИ..."

Нехай, як грім, гудуть гармати,
Нехай п’яніє все в чаду,-
Як в полі буду сам стояти,
Шаблі ворожі відбивати
І, може, ранений владу,-
А в стан ваш мертвий не піду.

О, не лякайте! В мене крила,
В крові — огонь, в душі — любов,
Нащо я вам? Вас в стані сила,
Не звіть мене! Ваш стан — могила,
І в ваших жилах біла кров.

1907

ТРОЯНДИ

Довго їх сонце без жалю пекло,
Довго! І нагло за хмари зайшло...
Вихор схопився, і грім загримів,
Дуб передчуттям грози зашумів,
Вдарила блискавка в груди кудись...
Свіжі дощі полились, полились...
Шепчуть троянди: "О, лийтесь рясніш,
Дайте нам дихати грудьми вільніш...
Наші гарячі уста остудіть,
Нас напоїть, напоїть, напоїть..."
. . . . . .
. . . . . .

В вазі в кімнаті троянди стоять,
Дивляться ясно, цвітуть і пахтять,

Усміхом грають пелюстки бліді,
Радо хлюпощеться листя в воді.

1908

"ДОКИ ВИ БУДЕТЕ ЖДАТЬ, КАМ’ЯНІ…"

Доки ви будете ждать, кам’яні,
Доки отруєні будете спати?!
Встаньте! Давно проспівали півні,
Небо вбирається в ранішні шати,
Схід червоніє в кривавім огні.

Кличте калік і дітей понесіть,
Станьте вгорі на зруйнованих мурах,
Землю святую сльозами зросіть…
Тихо заграйте на рідних бандурах,
Небу свої каяття принесіть.

1908

НАД КОЛИСКОЮ

(Пісня матері)

Спи, мій малесенький, спи, мій синок…
Я розкажу тобі безліч казок!

Нащо ж ти віченьки знову розкрив?!
Спи, моя пташко, то вітер завив.

Стогне і виє уже він давно,
Б’ється і стука у наше вікно…

Геть, розбишако, в далекі степи!..
Спи, моя ластівко, солодко спи!

Ось уже й вітер зовсім занімів…
Мабуть, заснуть під намет полетів…

Холодно зараз в лісах і лугах,-
Все потонуло в глибоких снігах.

Бігають зайчики, мерзнуть, тремтять,
Затишок хочуть собі відшукать.

Ось вони вгледіли,— кущик стоїть,-
Годі! Давно вже лисичка там спить.

Кинулись знову кудись на грядки,-
Ой, там ночують сьогодні вовки.

Краще ви в поле біжіть, за лісок…
Знайдете там ви соломки стіжок,-

Глибше забийтесь, зарийтесь в снопки,
Щоб не знайшли вас голодні вовки…

Спи ж, мій малесенький, годі гулять…
Зайчики білі давно уже сплять.

1908

"ПРОКЛЯТТЯ, РОЗПАЧ І ГАНЬБА!.."

Прокляття, розпач і ганьба!
Усю пройшов я Україну,

І сам не знаю, де спочину
І де не стріну я раба.

Зректись себе, забуть ім’я,
Всесвітнім соромом покритись
І, не соромлячись, дивитись,-
Це дійсність, сон? — не знаю я…

О краю рабський, скільки сліз
Було в мені… і ласк, і втіхи…
Які чудовні трави-ліки
Для ран твоїх в собі я ніс…

Ти п’яний спав… А я горів,
Душа ставала крем’яною,
І не слова тепер спокою,
А іскри креше з неї гнів.

І їх, як зерна, кину я
В твоїх полях, степах і луках,
І, може, ти в пекельних муках
Згадаєш згублене ім’я.

1908

"НАЩО, НАЩО ТОБІ ПИТАТИ…"

Нащо, нащо тобі питати,
Чи я люблю тебе, чи ні…
О, легше серце розірвати,
Ніж знати відповідь мені.

Чи я люблю тебе,— не знаю,-
Спитай вночі у срібних зір,

Весною вслухайсь в шелест гаю,
Вдивися в даль з зелених гір.

Спитай у чайки, що голосе,
Спитай у хмар, що сльози ллють,
Піди на спалені покоси,
Що в раз останній роси п’ють,-

Спитай, бо я сказать безсила…
Я знаю, знаю тільки те,
Що підеш ти,— і вирита могила,
І згасло сонце золоте.

1908

"ДУША МОЯ НЕ ЗНА ВЖЕ БІЛЬШЕ ГРІЗ..."

Душа моя не зна вже більше гріз…
І грім замовк, і хмара розплилася,
І там, де кров колись лилася,
Тепер дзюрчить струмок із сліз.
Мовчать руїни, сонце сяє,
І білий стяг примир’я має.

О ні! О ні! Розбитий храм
Встає живий в моїй уяві
І кличе знов в бої криваві
Помстити лютим ворогам,
Зове мене з труни гнилої
Блиснуть мечем і впасти в бої.

І я з землі підводжусь знов,
І знов в мені вогонь палає,
Одна рука меча тримає,

Друга спиня червону кров;
Нове життя буяє в серці,
І знову я стою на герці.

1907

"ХТО ВИ? ХТО ВИ? З НАГАЯМИ..."

Хто ви? Хто ви? З нагаями
І з брязкучими шаблями?
Люде, кажеш? Ми не вірим:
Нащо дивишся ти звіром?

Ух! Який страшний ти, вовче,-
Не дивись на мене довше!
Весь в крові... Скажи: тварину
З'їв ти зараз чи дитину?

Як? — і сам дітей ти маєш?
Їх годуєш? Їх кохаєш?
І для тебе це можливо?
Справді?.. Диво, диво, диво!..

Ну, а зараз ви скакали
І трьох діток розтоптали...
Вам не жалко? Хто з вас батько?
Хто з вас має немовлятко?

Як то?! Сліз у вас немає?
Сліз ніхто із вас не знає?
І не бачили ніколи?
Принести вам повні поли?

Ах! За що ж мене ти вдарив?..
Я ж одужати ще марив...
Ще удариш? Годі, круку,
Бо зламаєш другу руку...
. . . . . .

Як же я вернусь додому?
Що скажу тепер малому?..
Ось він вибіже за хату
І почне кричати: "Тату!

Що ж? Приніс сопілку з гаю?
Ну, танцюй, а я заграю".
. . . . . .
. . . . . .

Як же я вернусь додому...
Що скажу тепер малому...

1908

"СЕРЕД СКЕЛЬ, ГАЇВ, КАМІННЯ..."

Серед скель, гаїв, каміння
Я гранітні мури стрів...
"Гей, чиї це володіння,
Хто фортеці тут завів?"

І, вартуючи на скелі,
Гордо вітер відмовля:
"Ці фортеці і оселі
Гір ясного короля".

1908
Крим. Гори

"ГОРИ ДИКІ І СУВОРІ..."

Гори дикі і суворі,
Вічно горді, мовчазні,
Зверху дивляться в простори,
Де синіє синє море
І зникає вдалині.

Ніби вгледівши в безкраї
Військо ворога свого,
Стежать, як він скелі крає,
Як він мури розмиває,-
І зневажують його.

Крим

"МИНУЛО ДВА РОКИ,— І НУДНО ЇМ СТАЛО..."

Минуло два роки,— і нудно їм стало,
І кожне нового собі забажало…
І рвуть вони зразу залізні кайдани,
І щастя шукати ідуть у тумани.

І роки шукають, і роки блукають,
А спогади ржею серця роз’їдають,
А вколо пустеля, пісок та каміння,
Без місяця ночі, і дні без проміння.

І ось вони стрілись… В обійми б упасти,
Помилку і роки розлуки проклясти,

Та щось поміж ними стіною стояло
І голови журно обом їм схиляло.

"ВЕЧІР… НАВКОЛО ЗИМА І ЗИМА…"

Вечір… Навколо зима і зима…
Стомлене серце болить і дріма…
Сняться йому голубії простори,
Сині степи, і озера, і гори…
"Мила! ми підемо в поле, в гаї?
Тісно, і важко, і душно мені".

"Підемо, любий… Розтануть сніги,
Все оживе, заспіва навкруги…
В цвіт уберуться і ниви, і луки,
Тихо замовкнуть, забудуться муки…
Знову у тебе пісні полетять…
Хворий ти… як твої груди горять…"

1907

"СУМНО І ВЕСЕЛО! СЛЬОЗИ І СМІХ!.."

Сумно і весело! Сльози і сміх!
Зелено, любо, і сіється сніг…

Зимно становиться… Трави й квітки
Хутко вбираються в білі свитки.

В хустках всміхаються личка жоржин,
В смушки сховались коралі шипшин.

В ряднах нап’ятих стоять нагідки,
Всі чорнобривці наділи шапки.

Ніби всі вбрались на свято якесь,
Ніби зійшлись на весілля чиєсь…

Тільки з городу барвінок один
Дивиться журно в садочок крізь тин.

1908

"ХАЙ НАШІ ВЧИНКИ БОЖЕВІЛЬНІ…"

Хай наші вчинки божевільні,
Хай дикий шал в самій меті,
Але ми гордим духом вільні,
І наші душі золоті.

Як дзвони в горах серед тиші
Густимуть наші імена…
Їх хвиля місто розколише,
Їх грім на селах залуна.

Що смерть?! Брати мої,— могила
За нас казатиме всяк час,
І вільний льот народні крила
Направлять весело до нас.

1908

"СТОЮ, ДИВЛЮСЬ НА ВАС З ДОКОРОМ…"

Стою, дивлюсь на вас з докором…
А душу біль і жаль пройняв…
Я вам повірив — аматорам —
І гру борнею уявляв.

Рубались, сіклись ви, кололись,
Упавши, ворога кляли,
І знов — то левами боролись,
То сльози жалібно лили…

Вразили ви мене до краю,
І всі осталися живі…
А я… я в муках умираю…
А я тону в своїй крові.

1908

"СКОРО СОНЦЕ ЗАСМІЄТЬСЯ…"

Скоро сонце засміється,
Зацвіте уся земля,
Та у парі із тобою
Не піду вже більше я.

А один, як привід темний,
Я блукатиму весь день,
Не любуючись квітками
І не чуючи пісень.

Я проходитиму луки,
Я минатиму красу…
І одну розпуку в серці
На край світу понесу.

1907

"ТИ В ТУ НІЧ ДРУГИМ ЗОРІЛА…"

Ти в ту ніч другим зоріла,
Ти другим вінки плела,
Надо мною ж насміхалась
І знущалась, як могла.

Чом же ти, коли дізналась,
Що давно жонатий я,
Вже півроку не смієшся
І заплакана щодня?

1907

"ОЙ І ПИШНО Ж РОЗЦВІЛИ ВИ..."

Ой і пишно ж розцвіли ви
На убогій рідній ниві,
Рясно цвітом її вкрили —
І червоні, й сині, й білі...
Чом же бідному народу
Не дали ви й досі плоду?

Віє вітер із півночі,-
Цвіт летить за ним охоче,
Кида тільки стебла ниві,
Що ростуть на їй щасливі,
Тягнуть сили, точать соки,
Розривають на всі боки.

Ой народні пустоцвіти,
Доки будуть вас терпіти,
Доки будете рости ви
На грудях слабих у ниви?!
Гей! Серпи, я бачу, сяють
І женці пісні співають!

1907

"МОРЕ І МОРЕ! БЛАКИТЬ І БЛАКИТЬ…"

Море і море! Блакить і блакить…
Крил мені, крил! щоб туди полетіть!
Чайкою в небі над морем спинитись,
Дихать і в далеч за обрій дивитись.

Зникнуть би там, потонуть у тій млі,
Кинуть би все на далекій землі,
Все, що ненавиджу, все, що люблю,
Все, що скривавило душу мою.

1908

"О МОЯ РУСАЛКО З СРІБНИМИ РЕЧАМИ…"

О моя Русалко з срібними речами,
Чом ти не воркуєш темними ночами?
О моя Русалко з русою косою,
Чом ти не щебечеш пташкою дзвінкою?
Чом ти не колишеш мого серця стиха,
Чом не розвіваєш мого суму-лиха?..

Згадую я ночі, місячні, розкішні,
Співи соловйові на розквітлій вишні,
І сади зелені, і жита шовкові,
І сумну музику нашої розмови…
Згадую тебе я… Згадую і гину
І туди думками, як на крилах, лину.

О моя Русалко з кров’ю крижаною,
О моя Русалко з божою душою,

Все візьми у мене, все, що серце схоче,
Тільки знов верни ти незабутні ночі,
Знову сядь ти поруч янголом зо мною,
Ніжная Русалко з русою косою.

Стануть тихо віять пахощі майові,
Стануть знову литись співи соловйові…
Ти почнеш казати, як на струнах грати,
А у мене серце буде замирати…
І коли зомліє від твоєї ласки,
Смерть для його буде кращою від казки.

1904

"ОДНУ Я ЛЮБИВ ЗА ВЕСЕЛІСТЬ…"

Одну я любив за веселість,
Другу я за вроду кохав,
А третій за сонячний усміх
Квітками дорогу встилав.

Ти зовсім була не вродлива
І завжди, як вечір, смутна…
Чого ж ти з усіх моїх милих
У серці осталась одна?!

1906

"НЕСТИСЯ Б ПЛАЧУ, ЛЕТІТИ Б КРИКУ…"

Нестися б плачу, летіти б крику,
Серця вогняні на частки рвать,
Розколихать би пустелю дику,
Усіх під прапор один зібрать,-

І кинуть мертві піски, каміння,
І вийти б з ночі у світло дня,
Де тонуть луки в морях проміння,
Де буйна тирса шумить, буя…

І жити б повно, і жити б вільно…
Чом же з прокляттям ми тремтимо?!
Ах, ми конаєм в муках подвійно:
Раб перед нами цілує ярмо.

1909

"ЗНЕМІГСЯ Я… ЯК КАМІНЬ, ЧАС БАЙДУЖИЙ…"

Знемігся я… Як камінь, час байдужий
В путі пригнічує мене…
Де той, хто ще душею дужий,
Де той, в кім серце вогняне?..

О орле мій! одно твоє дихання
Розідме полум’я в мені,
І знов піду я на страждання,
Піду на муки неземні.

Я буду звать. Прийди ти тільки, дужий,
Скажи, що день ще нас шука і жде.
Зневірнвсь я… Холодний час байдужий
За мною привидом іде.

1908

"МЕЛИ СНІГИ ТОДІ НАДВОРІ…"

Мели сніги тоді надворі,
Вітри стогнали жалібні,
Він був в несказанному горі,-
Вона лежала у труні.

І в ніч пурги, як вітер лютий,
Б’ючись з снігами, закричить,
До ранку він, журбою скутий,
Без сліз, замислений, сидить.

Але весною молодою,
Як все навколо ожива
І в небі жайворон співа,
Мов струмінь з срібною водою,-

Тоді він дні блукає в полі,
Гіркі, невтішні сльози ллє,
Себе в розкриті груди б’є
І проклін шле зрадливій долі.

1904

"В КВІТКАХ БУЛА ДУША МОЯ..."

В квітках була душа моя,
І ось дивись,— палаю я,
Я запалив квітки мої:
Нехай горять у сизій млі.
Нехай горять, нехай горять...
Літа летять, літа летять.

В огні горить душа моя,
Згорю і сам я,— знаю я,
Бо весь палаю я в огні,-

Не жаль себе, не жаль мені.
Дивись, любуйся, не гаси,
І попіл вітру віднеси.

1908

"ПРОЙШЛО БАГАТО ЧОРНИХ ЛІТ..."

Пройшло багато чорних літ,
І знов я в рідний край забився…
Мій степ пожовк і засмутився,
І світ поблід, щасливий світ.

Вклонивсь я друзям дорогим…
Вони ж мене не привітали,
І на слова мої мовчали,
І я здавався їм чужим.

1906

"БЕЗ ЩАСТЯ МИ ЗУСТРІЛИСЬ..."

Без щастя ми зустрілись,
Без горя розійшлись,
Хоч, може, і про інше
Ми марили колись.
. . . . . .

Ми стрілись, як два вітра…
Всміхнулися без слів
І любо понеслися
Над хвилями степів.

Схилялися нам трави,
Тремтів під нами став...
Ти весело горнулась,
Я міцно пригортав.

Зливалось твоє личко
З усмішками квіток,
І наші поцілунки
Спліталися в вінок.

І час настав розлуки...
І знов без дум і слів
Ми ще раз обнялися,
І кожний полетів.

1906

"НЕ ЦВІТУТЬ КВІТКИ ЗИМОЮ..."

Не цвітуть квітки зимою
І дерева не шумлять..
А обгорнені імлою,
Як мерці, вони стоять...

Як же ти, мій краю-квіте,
В час морозів вікових
Міг би квітнуть і шуміти
З-під наметів снігових?

Не кричать чайки зимою,
Не співають солов’ї...
Скуті кригою страшною,
Сплять озера і гаї.

Краю — чайко — соловію,
Як же міг би ти співать
І вперед іти в завію,
І других в дорогу звать?

Час мина… зима минає…
Все прокинеться від сну
І піснями привітає
Красне сонце і весну.

Як же ти, мій соловію,
Зможеш сонця не вітать?!
Як я можу, як я смію
В тебе, чулого, питать?

1909

"О ПРАВДА! МІЙ НАРОД СМІШНИЙ БЕЗКРАЄ…"

О правда! Мій народ смішний безкрає…
Сліпий, горбатий і чудний,
Він старцем з лірою блукає
І навіть — хто він,— він не знає,
Такий… безпам’ятний такий!..

Але я всім вселюдно признаюся:
Я — син його, я — старців син…
За руку, гляньте, з ним беруся
І завжди з ним іти клянуся
Кудись на гори із долин.

Брати! ваш глум і дикий сміх лунає!..
Людці!.. Ні, той навік ганебний син,
Хто п’є, і їсть, і в злоті сяє,-

А батько руку простягає
І на ніч спати йде під тин.

1907

"НА ЦВИНТАР СУМНО НЕ ІДІТЬ…"

На цвинтар сумно не ідіть,
В жалобі не ридайте…
Погляньте вгору на блакить
І в ній весну познайте.

Весна летить,
Весна шумить…
Розвійте чорні думи,
Ловіть весняні шуми.

Народ не вмер, народ живе,
Хвилює по Руїні,
І мова плеще і пливе
Річками по Вкраїні.

Вона жива!
Вона співа,-
Чого ж ви всі в задумі?
Кохайтесь в ріднім шумі.

Кохайтесь в шумі чарівнім,
Душею розцвітайте,
Несіть квітки й любистки в дім
І лави застеляйте.

Розвійте сум,
І пийте шум,

І ждіть ясної долі,
Що рве колосся в полі.

1909

"ДУША МОЯ — КРАЇНА ЖАЛЮ..."

Душа моя — країна Жалю...
На землю впавши, плаче він,
Як бідний раб серед руїн,
Живим оставлений для шалу...
. . . . . .

Все звірі знищили, розбили,-
Його ж не рушили й пустили.

1907

"ЯК ПРЕКРАСНА ЦАРІВНА У КАЗЦІ СТАРІЙ..."

Як прекрасна царівна у казці старій,
Заворожена відьмою злою,
Спить нетлінная роки в могилі сирій
І нетлінною сяє красою,-

Так і ти, Україно, лежиш у труні,
І заклята навік, і забута,
І за щось без жалю у кайдани страшні
Закула тебе мачуха люта.

Але явиться лицар колись молодий,
Вирве з рук тебе в мачухи злої,
І тебе поведе він у день золотий,
Як царівну, для долі ясної.

1908

"ХІБА НЕ БАЧИТЕ, ЩО НЕБО ГОЛУБІЄ..."

Хіба не бачите, що небо голубіє,
Що сонце ранками всміхається ніжніш,
Що вся земля в якімсь чеканні дивнім мліє,
І легше дихає, і дивиться ясніш.

Хіба не чуєте, про що вітри шепочуть
І як з зітханнями зливається їх сміх…
Хіба не чуєте, як голуби туркочуть,
Як краплі котяться і падають із стріх.

Хіба не вірите, що скоро день засвіте.
Що сонце наше вже з-за обрію встає,
Що хід його спинить ніщо не зможе в світі
І цвіту нашого ніщо вже не уб’є!

1908